

Н. Максимова, д-р психол. наук, проф.
 Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ПРИЕМНАЯ СЕМЬЯ КАК ИНСТИТУТ ВТОРИЧНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ РЕБЕНКА

Статья посвящена рассмотрению проблемы социализации ребенка-сироты в приемной семье. Показано, что отсутствие показателей степени готовности родителей и детей в этой по сути вторичной социализации является препятствием для внедрения в Украине института приемной семьи. Определены параметры, на основе которых возможно построение системы оценки степени готовности родителей и детей к созданию приемной семьи.

Ключевые слова: вторичная социализация, опекуны, приемная семья.

N. Maximova, д-р психол. наук, проф.
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

FOSTER FAMILY AS AN INSTITUTION OF SECONDARY SOCIALIZATION OF A CHILD

The article is sanctified to consideration of problem of socialization of children-orphans in receiving family. It is certain that absence of indexes of degree of readiness of parents and children to it on a creature secondary socialization is an obstacle for introduction in Ukraine of institute of receiving family. Parameters on the basis of that possible construction of the system of estimation of degree of readiness of parents and children to creation of receiving family are certain.

Key words: secondary socialization, guardians, foster family.

УДК 316.614.4

Т. Мельничук, асп.
 Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОРУШЕННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПРИ УСИНОВЛЕННІ В УКРАЇНІ

У статті окреслені загальні соціально-психологічні проблеми усиновлення дитини. На підґрунті теоретичного та практичного аналізу, власного соціального досвіду охарактеризовані чинники, що впливають на процес соціалізації сімей які усиновили дітей, а також шлях їх підтримки.

Ключові слова: усиновлення, сирітство, соціалізація.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань сучасної соціальної психології є вирішення проблем соціалізації особистості задля поліпшення її життєдіяльності й становлення у соціальному середовищі. Вирішення проблеми соціалізації у суспільстві, з одного боку – дитини-сироти та дитини, що залишилася без батьківського піклування, з іншого – сім'ї, яка, не маючи дитини, вважає себе неповноцінною, є на сьогоднішній день вкрай необхідним. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, від 60 до 80 мільйонів пар у світі мають проблеми із безпліддям. Феномен безпліддя розглядався сьогодні в науці як соціальне, психологічне, соціально-психологічне і біологічне неблагополуччя сім'ї [14]. В нашій культурі безпліддя вважається як якась неповноцінність сім'ї чи її "Божа кара". Безплідні пари відчувають себе неповноцінними. У різних суспільних культурах думка про відношенню до усиновлення чи прийняття у родину сторонньої дитини є неоднозначна. На жаль, на теренах пострадянського суспільства укоринилося твердження, що усиновлення це щось другосортне в порівнянні з кровними зв'язками, тому в порівнянні із біологічною дитиною усиновлена буде якоюсь неповноцінною та обов'язково гіршою від біологічної. Страх перед суспільною думкою щодо наслідків після усиновлення, можливе неприйняття нею дитини та, як правило осудом з боку спільноти, в якій мешкають усиновителі, "підігріває" і закріплення ще й на законодавчому рівні збереження таємниці усиновлення, зокрема Сімейним кодексом України.

Однак, проблема явища соціалізації саме при усиновленні дітей-сиріт переважно розглядалося у педагогічній та соціологічній традиції, проте саме соціально-психологічні чинники висвітлювалися недостатньо. Очевидна актуальність цих проблем, їхня соціальна значущість і зумовили вибір теми даної публікації.

Аналіз закордонного й вітчизняного історичного досвіду соціальної допомоги дітям, що залишилися без піклування батьків, показує, що найбільшу ефективність дає виховання їх у прийомній сім'ї, оскільки йому властиві безперервність, тривалість, стійкість, можливість забезпечення безпеки, захищеності дитини (2; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15 тощо).

У той же час за останні роки вдвічі скоротилося число сімей, що бажають усиновити дитину, дати їй дах, їжу, затишок, любов. У чотири рази менше стало й число іноземців, готових забрати у свою родину українських сиріт для виховання. Проте збільшилася кількість родин, що відмовляються від усиновлених дітей. Усе це разом узятє свідчить про необхідність надання допомоги сім'ям, які бажають усиновити дитину. Здійснення аналізу психологічної теорії й практики, методики й технології соціально-психологічної роботи з ними, а також аналіз відповідних науково-психологічних джерел, спеціальної літератури, реальної практики свідчить про те, що проблема всиновлених дітей, осмислення умов успішності усиновлення в нинішній життєвій ситуації недостатньо освітлені в науці. Таким чином, можна виділити кілька протиріч:

- між зацікавленістю суспільства в тому, щоб діти, що залишилися без піклування батьків, зростали в родині, та слабкою вивченістю умов, які сприяли б успішності їх соціальної адаптації до нового способу життя;
- між потребою певної частини дорослих людей у реалізації своїх батьківських і материнських функцій завдяки всиновленню дітей та недостатньою розробленістю технології успішного виховання прийомних дітей у таких родині;
- між потребою соціальних служб допомоги родинам науково-методичними рекомендаціями та їх практичною відсутністю в сучасній соціально-психологічній літературі;
- між дослідженням феномена всиновлення в юриспруденції, психіатрії педагогіці та ступенем її вивченістю в психології.

Мета дослідження: дослідити соціально-психологічні чинники, що впливають на процес соціалізації сімей, які усиновили дітей, та на процес соціалізації усиновлених дітей.

Виходячи з мети дослідження, були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати та узагальнити теоретико-методологічні підходи до проблеми соціалізації сімей, які усиновили дітей, та на процес соціалізації усиновлених дітей.

2. Визначити й охарактеризувати комплекс соціально-психологічних умов і засобів успішного зростання всиновленої дитини у родині.

Об'єкт дослідження: родини з усиновленими дітьми.

Предмет дослідження: процес соціалізації сімей, які усиновили дітей, а також процес соціалізації усиновлених дітей.

Теоретико-методологічною основою даного дослідження є:

- загальнофілософські й психологічні концепції про фактори і закономірності розвитку особистості, природної, культурної, соціальної обумовленості цього процесу (Б. Г. Ананьєв, О. Г. Асмолов, Г. С. Батшцев, Л. П. Буєва, Г. М. Бевз, Б. С. Гершунський, Б. М. Кедров, В. І. Слободчиков, М. Мід та ін.);

- соціологічні й психолого-педагогічні теорії про роль родини в соціальному розвитку людини, механізмах його соціалізації (І. В. Дубровіна, І. С. Кон, А. В. Мудрик, П. Сорокін, М. І. Рижков та ін.);

- системний підхід як методологічна підстава вивчення будь-якого соціально-психологічного процесу (А. Н. Авер'янов, В. М. Афанасьєв, І. В. Блауберг, Л. І. Новікова, Л. Ф. Спрін, Ю. П. Сокольников, Є. М. Юдин та ін.);

- гуманістичні ідеї вітчизняних і закордонних учених про особистісну цінність дитини та соціальну взаємодію в родині в процесі соціалізації (Ш. А. Амонашвілі, Л. В. Байбородова, Е. В. Бондаревська, І. П. Іванов, Я. Корчак, А. В. Сухомлинський тощо).

Хід проведення дослідження. На основі аналізу соціологічної, психолого-педагогічної літератури із проблем родини й сімейного виховання можна переконатися в їхній значимості в справі соціалізації нових поколінь, підготовки їх до життя й успішної діяльності в конкретному суспільстві.

Відповідно до численних досліджень родини (Ю. П. Азаров, Т. М. Афанасьєва, А. М. Бардіан, М. І. Бешкетніков, І. В. Гребенніков, В. І. Гуров, А. Г. Харчев, Г. Т. Хоментаскас та ін.), її роль у забезпеченні фізичної, психологічної й соціальної безпеки дітей ні в кого не викликає сумніву. Дійсно, сім'я, завдяки багатим емоціям, близькості взаємин дорослих і дітей, різноманітності спілкування й спільної діяльності, допомагає краще пізнати світ, зрозуміти себе, зберегти своє здоров'я, засвоїти традиції й правила соціальної поведінки, задовольнити свої матеріальні й духовні потреби, реалізувати себе. Хоча родині приділяється особлива увага в соціальній політиці будь-якої держави, її проблеми неухильно ростуть. Розпад родини, погіршення її соціально-психологічного клімату, згорання репродуктивної функції – усе це вказує на наростання кризових явищ у цьому соціальному інституті.

Результати порівняльно-зіставного вивчення даних статистики дозволяють відзначити, що у міру збільшення внутрішньосімейних протиріч зростає число дітей, які з'являються за межами родини. Їх прийнято називати соціальними сиротами. Проблеми даної категорії вивчаються не тільки медиками, юристами, педагогами, але й психологами.

У ході проведеного дослідження встановлено, що для повноцінного розвитку дитини необхідно, щоб вона була оточена із самого моменту народження до повноліття турботою, увагою у родині. Тому всіма міжнародними й вітчизняними законодавчими актами затверджується цінність виховання дитини, що залишилася без піклування батьків, у сімейному оточенні. Найбільш успішною формою прийомної родини признається всиновлення, як юридичний акт, який установлює факт цивільного споріднення.

Усиновлення, як впливає з аналізу літератури, нашого досвіду, досить складний і не завжди результатив-

ний процес. Для того щоб він давав очікувані наслідки, сприяв нормальному розвитку особистості дитини, прийомним батькам необхідна відповідна соціально-психологічна допомога. Отримані нами дані вказують, що більш ефективною її формою є соціально-психологічний супровід. Соціально-психологічний супровід має своєю метою допомогу тим, хто зазнає труднощів морального або матеріального характеру для того, щоб не допустити виштовхування всиновленого дитини із прийомної родини. Об'єктом соціально-психологічного супроводу, таким чином, стають усиновлені, усиновителі й нова родина.

Психологічний супровід базується на принципах обдуманості дій, конфіденційності, довіри одне до одного, взаєморозуміння, диференціації допомоги, гнучкості підходів і технологій, адресності, на функціях наглядовості, контролю, що розбудовує, соціалізує і здійснюється по чотирьом основним напрямкам: психолого-педагогічна освіта, гармонізація дитячо-батьківських відносин, подружніх взаємин, внутрішнього світу усиновителів [10].

У вибудованій нами моделі соціально-педагогічного супроводу основними компонентами є цільовий, змістовний, технологічний і результативний та припускає кілька етапів (ухвалення рішення про всиновлення претендентами на цю роль; перша зустріч із прийомною дитиною, прийняття дитини в родину, "входження" дитини у родину, прийняття нею традицій нової родини). На кожному етапі є власні труднощі, допомога в подоланні яких передбачає певні дії, встановлені у ході нашого дослідження й перевірені на власному досвіді.

Для їхньої реалізації нами в процесі дослідження були виявлені такі умови: потенційна готовність майбутніх усиновителів до приймання дитини в родину; наявність розумної адресної допомоги членам нового сімейного об'єднання; такої організації виховного процесу в прийомній сім'ї, при якій можливі поступове ускладнення, збагачення його змісту, стимулювання розвитку, формування готовності до соціальної взаємодії.

Таким чином, у ході дослідження було встановлено, що нормальний розвиток усиновленої дитини в прийомній сім'ї можливий при наявності грамотного соціально-педагогічного супроводу у формі патронажу з боку довіреної особи, що чітко представляє собі специфіку виховання прийомної дитини, змісту, що володіє технологією і є авторитетним посередником між усиновителями й усиновленими, між прийомною сім'єю, суспільством і державою [10].

Спираючись на аналіз наукової літератури [8; 9; 10; 12; 13; 15 тощо], результати нашої роботи, власний багаторічний досвід роботи з усиновителями, ми виділили ряд показників, що характеризують успішність такої соціально-психологічної діяльності. До них ми віднесли задоволеність сторін атмосферою в родині й своїми взаєминами, а також особистісне зростання дитини.

Усиновлення (удочеріння) є найбільш переважною та ефективнішою формою пристрою дітей-сиріт і дітей, що залишилися без піклування батьків, оскільки усиновлення – це перехід прав й обов'язків від біологічних батьків дитини до усиновителів, при якому дитина в правовому відношенні повністю прирівнюється до біологічних дітей усиновителів (А. Дзугаєва). При цьому юридично втрачаються усі права й обов'язки рідних (біологічних) батьків дитини. Під усиновленням розуміються й суспільні відносини, суть яких зводиться до того що в родину приймається стороння дитина з метою виховання її як своєї рідної на правах сина чи дочки. Тому у багатьох суспільствах культурах усиновлення не є таємницею і сприймається як повноцінний спосіб створення сім'ї, діти там входять в більш широку групу дорослих та отримують повноцінну любов і догляд від її членів, а не тільки від тих, з ким вони пов'язані крєвно.

Родичі, друзі повинні підтримувати сім'ї, які виявили бажання усиновити дитину, але, як правило, виходить навпаки. При проведенні співбесіди з кандидатами в усиновителі виявлявся факт несхвалення їхніми батьками та іншими родичами прийнятого ними рішення про майбутнє усиновлення. Навіть в тих випадках коли сім'я роками проходила безрезультатні лікування від безпліддя, близькі їх відмовляють від такого "ризикованого кроку" як прийняття дитини з іншою, чужою генетикою. Сучасна культура декларує, що свої гени набагато кращі, ніж чужі, хоча небагато родин чи сімей знають свою генетичну історію, хіба що два чи три покоління назад. Але навіть якщо і досліджують генеалогічне древо свого роду, знаходять різні відхилення у здоров'ї минулих поколінь, як психічному так і фізичному (шизофренія, депресія, алкоголізм...). Але на це не зважають. Навіть якщо факт усиновлення відбувся і сім'я, незважаючи на різні переконання та відмовки родичів, усиновила дитину, то чи дружина чи чоловік при невеличких проблемах у вихованні дитини чи негараздах починають нагадувати одне одному як і при яких обставинах дитина з'явилася у сім'ї: "у неї гени не наші, тому невихована...", дитина з нашого роду мала б гарні здібності музикальні, а так відсутній слух та голос, і т. і.". Друзі або родичі, яким стало відомо про усиновлення, також намагаються якось підкреслити факт, що дитинна не рідна, починають шукати подібність між усиновителями та дитиною у зовнішності або характері з підкресленням у інтонації, що дитина не біологічна, але стає уже чимось схожою на батьків, хоча такою хорошою, якби була біологічною, вона не буде.

Крім того, в зв'язку із пропагуванням усиновлення значна частина нашого суспільства почала приймати усиновлення, але, як правило, це стосується більшою мірою сімей, що проживають у міській місцевості, тобто великими суспільними групами. Але є ще багато родин, які хотіли б усиновити дитину, але бояться опинитися у тій групі людей, яку будуть обговорювати, засуджувати. Особливо це більшою мірою стосується подружніх пар із сільської місцевості, які живуть, як правило, однією громадою. І кожен із цієї громади може та вважає, що має право повчати, звертатися із надокучливими питаннями або розказувати про негатив усиновлення. Засуджуючи усиновлення чи обговорюючи негатив у генетиці дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування, ніхто не вважає що із кровними дітьми у сім'ях також можуть виникнути проблеми. Сім'ї не застраховані від поганої поведінки та навчання, конфліктних ситуацій, проблем із здоров'ям своїх біологічних дітей. То чому ж оточуючі не обговорюють це, не засуджують сім'ї, у яких є такі проблеми із рідними дітьми, а заострюють увагу на усиновлених дітях? Старше покоління вважає та впевнене, як повинні "правильно" створюватися сім'ї та як з'являються "правильні" діти. Для оточуючих усиновлення фактом чужорідного вторгнення, а біологічний зв'язок із дитиною – це визначеність у майбутньому, ілюзія спокою, впевненості, навіть якщо і біологічна дитина дуже далеко від ідеалу.

Тому значна кількість подружніх пар погоджується тільки на т. зв. "повне" усиновлення, коли забезпечується повна гарантія збереження таємниці усиновлення. На т. зв. "повне" усиновлення зорієнтоване чинне законодавство, воно передбачає створення для дитини іншого родинного середовища. Закономірно, у більшості випадків є прагнення усиновлювачів до того, щоб ніхто, у т. ч. й сама усиновлена дитина, не знали, що батьки не рідні. Сім'ї в такому випадку стараються імітувати вагітність, переїздити на інше місце проживання, купувати довідки у пологових будинках про народження ними дитини для подальшого їх демонстрування. Як правило, усиновлення дитини вони здійснюють у іншо-

му місці і в рішенні суду міняють не тільки ім'я, прізвище і по батькові, але і дату народження та місце. Батьки-усиновлювачі вважають, що діють виключно тільки в інтересах дитини, щоб захистити її, щоб вона не відчувала себе "відторгнутою" серед однолітків, щоб ніхто зі сторони родичів, друзів не могли обізвати її та постійно наголошувати, що вона не рідна. Але, ідучи на такий крок, батьки несвідомо (хоча й керуючись тільки гарними мотивами), можуть більше нашкодити дитині, ніж її захистити. З часом така таємниця може розкритися, а для усиновленої дитини, особливо у підлітковому віці, це може стати великою трагедією. Усиновлені діти дуже гостро реагують на те, що їх обдурювали. В таких випадках вони вважають себе зрадженими двічі: коли їх кинула мама та коли усиновили. Усиновлення в їхній уяві порівнюється як свідомий, жорстокий обман. Жодні батьки не хочуть спричинити біль та страждання своїй дитині. Але розказати дитині про її походження і про те, що вона не рідна, дуже важко. В першу чергу, усиновителі повинні зрозуміти, що будувати відносини у сім'ї потрібно тільки на довірі, а роблячи усиновлення таємницею, вони більше шкодять дитині, ніж її захищають. Батькам непотрібно наголошувати що дитина не біологічна, що не рідна, а просто констатувати факт, яким чином дитина з'явилася у сім'ї.

Звичайно, без відповідної психологічної чи педагогічної підготовки знайти період, коли про це можна буде говорити з дитиною і в якій формі, дуже важко. Тому майбутнім батькам-усиновителям потрібна не тільки моральна та юридична підготовка до усиновлення (підготовка документів, приготування кімнати для дитини, покупка для неї речей іграшок), але і психологічна. При усиновленні дитини саме для її інтересів бажано відкинути думки про збереження таємниці усиновлення, а пройти бесіди із психологом, соціальними працівниками, пройти відповідні курси, бажано також зустрітися із подружніми парами, що вже усиновили дитину та мають позитивний досвід її адаптації у родину. При можливості, можна провести зустріч також із сім'ями, що мали проблеми з адаптацією після усиновлення дитини. На етапі підготовки до усиновлення такі зустрічі будуть дуже важливим моментом. Кандидати в усиновителі зможуть безпосередньо зустрітися із учасниками процесу усиновлення. Поставити запитання щодо всього процесу усиновлення та в подальшому разом із психологом розібрати негативи та позитиви при усиновленні, адаптації дитини у сім'ї, поведінки батьків чи дитини на різних етапах адаптації одне до одного. Такі тренінгові заняття є однією із позитивних форм підготовки майбутніх усиновителів, вони активізують емоційно-дійові спонуки батьківства, що призводить в подальшому до перебудови структури мотиваційно-ціннісного ставлення до дитини, бачення перспектив її особистісного росту, а також впевненість у вдалій соціалізації вже повної сім'ї, разом із усиновленою дитиною.

Але, на жаль, в Україні не практикується така психологічна підготовка кандидатів в усиновителі. Хоча в Європі, зокрема в Італії, Швеції, Бельгії, такі зустрічі та тренінги практикуються та постійно організовуються соціальними службами, психологами що готують сім'ї до усиновлення та в подальшому здійснюють нагляд після усиновлення [16]. Саме спеціальна тренінгова підготовка створює передумови для осмислення внутрішніх потенцій реалізації батьківства, виступає складовим компонентом відображення цієї потреби на чуттєвому та когнітивному рівнях, що призводить до виникнення бажання спрямовувати і регулювати взаємодію з усиновленою дитиною на рівнях, адекватних ситуації її розвитку та адекватно реагувати на сприйняття оточуючими їхньої сім'ї після усиновлення [10].

Відтак, зростання всиновленої дитини в родині в певних ситуаціях сполучене із труднощами, головними відмітними рисами яких є "стрес нового способу життя", соціально-психологічна відчуженість поведінковій реакції, що обумовлюють негативні риси дитини та призводять до погіршення атмосфери сімейних відносин. Для подолання зазначених труднощів необхідні: розвиваюче середовище, персоніфікований життєвий простір, що відповідають таким провідним потребам дітей, як потреби в любові, безпеці, захищеності, враженнях, спілкуванні, соціальних контактах, руховій активності, комфортності, динамічності, відкритості [4].

Як відмічалось вище, сім'я проживає у соціумі, де вона не одна, навколо є її родина, батьки, сестри, брати є її друзі. Звичайно, багато хто із них буде проти усиновлення. Тому проводити підготовку самої сім'ї до усиновлення без врахування її відносин у родині, відношення та ставовища її у суспільстві також неможливо.

Тож, поява всиновленої дитини в родині приводить до істотних змін у її статусі й динаміці розвитку, до переплетення етапів її життєдіяльності й ускладненню міжособистісних зв'язків, відносин [15]. Ця обставина вимагає, з одного боку, продуманої системи заходів щодо підготовки майбутніх батьків до реалізації в природних умовах сімейного виховання своїх нових обов'язків. З іншого боку, соціально-педагогічними основами виховання будуть збережено-відбудована діяльність у прийомній сім'ї, розвиток індивідуальності дитини в спеціально створюваних освітньо-виховних ситуаціях; формування в усиновленого персональної лінії відповідальної поведінки; розширення й збагачення його життєвого досвіду.

Перспективи дослідження. Наша робота є одним із етапів, спроб дослідити соціально-психологічні чинники, що впливають на процес соціалізації сімей, які усиновили дітей, та на процес соціалізації усиновлених дітей. Надалі необхідний більш ретельний аналіз.

Висновки. Зростання всиновленої дитини в родині в певних ситуаціях сполучене із труднощами, головними відмітними рисами яких є "стрес нового способу життя", соціально-психологічна відчуженість поведінкової реакції, що обумовлюють негативні риси дитини та призводять до погіршення атмосфери сімейних відносин. Для подолання зазначених труднощів необхідні: розвиваюче середовище, персоніфікований життєвий простір, що відповідають таким провідним потребам дітей, як потреби в любові, безпеці, захищеності, враженнях, спілкуванні, соціальних контактах, руховій активності, комфортності, динамічності, відкритості.

Тож, поява всиновленої дитини в родині приводить до істотних змін у її статусі й динаміці розвитку, до переплетення етапів її життєдіяльності й ускладненню міжособистісних зв'язків, відносин. Ця обставина вима-

гає, з одного боку, продуманої системи заходів щодо підготовки майбутніх батьків до реалізації своїх нових обов'язків. З іншого боку, соціально-педагогічними основами виховання будуть збережено-відбудована діяльність у прийомній сім'ї, розвиток індивідуальності дитини в спеціально створюваних освітньо-виховних ситуаціях; формування в усиновленого персональної лінії відповідальної поведінки; розширення й збагачення його життєвого досвіду.

Адже, про успішність виховання всиновлених дітей можна судити по задоволеності всиновлених і усиновителів дитячо-батьківськими відносинами, інтегруванням дитини в мікросоціум, сформованості в неї первинних соціальних навичок.

Родини з усиновленими дітьми потребують соціально-психологічного супроводу, під яким розуміється надання їм адресної допомоги і підтримки як від родини, друзів, так й від оточуючого соціуму. Соціально-психологічний супровід включає цільові, змістовні, технологічні і процесуальні компоненти.

Список використаних джерел

1. Абрамов Я. В. Узакононое внебрачных детей и усыновление / Я. В. Абрамов. – СПб., 1903. – 29 с.
2. Азизова А. Усыновление/удочерение по советскому семейному праву : Дисс. ... канд. юрид. наук / А. Азизова. – М., 1987. – 180 с.
3. Алешина Ю. Е. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений / Ю. Е. Алешина, Л. Я. Гозман, Б. М. Дубовская. – М., 1987. – 120 с.
4. Анзорг Л. Дети и семейный конфликт / Л. Анзорг. – М., 1987. – 43 с.
5. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1994. – Т. 15. – С. 3-16.
6. Аристов Н. Г. Детский дом семейного типа: социологический анализ / Н. Г. Аристов // Детский дом семейного типа: проблемы и решения. – Вып. 3. – М., 1992. – С. 5-16.
7. Арцымович Я. Н. Современная семья и ее воспитательная функция / Я. Н. Арцымович. – М., 1990. – 178 с.
8. Афанасьева Т. М. Семья / Т. М. Афанасьева. – М., 1988. – 285 с.
9. Бардиан А. М. Воспитание детей в семье / А. М. Бардиан. – М., 1972. – 159 с.
10. Бевз Г. М. Социально-психологические факторы возникновения та розвитку прийомного батьківства : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Галина Михайлівна Бевз ; Центральный ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. – К., УІСД, 1999. – 153 с.
11. Бейкер К. Теория семейных систем / М. Боуена / К. Бейкер // Вопросы психологии. – 1991. – № 6. – С. 155-164.
12. Беляков В. В. О некоторых истоках и причинах современного сиротства / В. В. Беляков // Актуальные проблемы современного детства. – М., 1993. – 128 с.
13. Бернз Д. Г. Социальная работа с семьями в Англии / Д. Г. Бернз. – М., 1993. – 170 с.
14. Бодалев А. А. О проблеме организации изучения семьи / А. А. Бодалев // Семья и личность / Под ред. А. А. Бодалева. – М., 1981. – С. 14-17.
15. Bescy S. Herausgegeben vom Internationalen Jugendaustausch – und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland / S. Bescy, H. P. Bargner, S. Obst, R. Wiesnir. – Boon, 1994. – 87 с.

Надійшла до редакції

Т. Мельничук, асп.

Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, Київ

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ НАРУШЕНИЯ ПРОЦЕССА СОЦИАЛИЗАЦИИ ПРИ УСЫНОВЛЕНИИ В УКРАИНЕ

В статье очерчены общие социально-психологические проблемы усыновления ребенка. На основе теоретического и практического анализа, собственного социального опыта охарактеризованы факторы, влияющие на процесс социализации семей, усыновивших детей, а также пути их поддержки.

Ключевые слова: усыновление, сиротство, социализация.

T. Melnichuk, asp.

Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, Київ

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS IN VIOLATION THE SOCIALIZATION OF ADOPTION IN UKRAINE

The articles outlines the general socio-psychological problems of adoption. On the grounds of the theoretical and practical analysis of their own social experience described factors that affect the socialization of families who have adopted children as well as a way to support them.

Key words: adoption, orphanage, socialization.